

VISIBILIA ET INVISIBILIA

Mjesta Ivane Brlić Mažuranić

Muzej književnosti u najvećoj mjeri računa s nestvarnim svijetom. Dok se u ostalim muzejima pažnja usmjeruje na izložene predmete i pretežno na njima iscrpljuje, dok se u galerijama slikâ nestvarni prostori i nestvarne dionice naših života nalaze unutar okvirâ i na neki nas način usisavaju na licu mjesta, muzeji književnosti samo su polazne stanice. Nadograđujući intenzivnu tvarnost slika i kipova rijetko nalazimo poticaj da se otputimo u potragu za realnim koordinatama njihovih stvaralaca. U muzejima književnosti pak realne koordinate upućuju na paralelne svjetove književnih djela. Štoviše, kako vrijeme prolazi, autori, uz pretpostavku da odolijevaju zaboravu, ulaze u mit, uzlaze na neku visoravan gdje se susreću s vlastitim likovima koji su im posisali krvi i mesa kao što nošeno dijete rastače zube trudnoj majci. Autori postaju likovi, njihovi, pak, likovi stječu stvarnost. A stvarnost proširuje i transformira jurisdikciju muzeja do neslućenih razmjera.

Dobro se koncentrirati na jedan primjer da se vidi što sve mogu muzej i književnost međusobno. Ako u hrvatskoj književnosti postoji osoba čiji bi svaki trag trebalo muzeificirati, to je Ivana Brlić Mažuranić. Ona je vezana za nekoliko mjesta, od kojih u prvom redu Ogulin, mjesto rođenja, zatim Zagreb, mjesto mladosti i smrti, i napokon Slavonski Brod, mjesto cijeloga zreloga života. Idimo redom. Rodna kuća u Ogulinu srušena je pedesetih godina dvadesetog stoljeća, bez pijeteta i bez svijesti o tome što je Ivana Brlić Mažuranić Ogulinu i što je on njoj. Od tvarnih tragova ostala je gospodarska zgradica u dvorištu, danas neprepoznatljivo modernizirana u garažu »Hr-

vatskih šuma«. Zgrada »Hrvatskih šuma«, s bajkovitim medvjedom u ulazu ali medvjedom drugog autora, nalazi se na mjestu srušene kuće. Na toj zgradi postavljena je, naknadno, s porastom svijesti, spomen-ploča Ivani Brlić Mažuranić. Nedaleko, na glavnom trgu, nalazi se i bista, djelo kipara Vanje Radauša. U muzeju u frankopanskom gradu uređeno je nekoliko spomen-soba Ivane Brlić Mažuranić. One sadrže mnoge dokumente i fotografije iz kojih doznajemo zanimljive podatke o našoj autorici. Na primjer koja su joj sve krsna imena, ili kako je glasilo Akademijino obrazloženje prijedloga da joj se dodijeli Nobelova nagrada. Na neke elemente iz tih soba imat ćemo se prilike vratiti. Sve u svemu, dragocjena građa — jer je općenito tako nedopustivo oskudna — ali papirnata, suha, plošna, beskrajno siromašnija od bogatoga književničina djela. Pa čak bez onih elemenata koji su nužni za doživljaj njezine biografije kao drame — kakva je zaista i bila. Muzeificiranje Ivane Brlić Mažuranić svođenje je njezina života gotovo na administrativnu fusnotu čudesnoga opusa. I to je najsuvislije što o Ivani Brlić Mažuranić, kao muzeološki zahvat, postoji. Ovo nije negativna primjedba upućena ogulinskom muzeju. Dapače. Kao nespecifična zbirka dao je Ivani Brlić Mažuranić maksimum prostora i naglaska, pružajući jedinstvene podatke i stvarajući suvislu cjelinu gotovo ni iz čega. Zasluga je Ogulina što je za prezentaciju Ivane Brlić Mažuranić neka vrsta limba, dok se drugi ne osvijeste i dok i sam Ogulin ne upregne sav svoj prostor u budućnost priča iz davnine.

Zagreb. Jurjevska ulica. Kuća u kojoj je potomkinja slavne obitelji provela mladost, za razliku od Ogulina, postoji. Nalazi se u slikovitom povijesnom kontekstu, a na zidu također nosi spomen-ploču. U kući nema ni nadoknadnog medvjeda. Prodana je, bez intervencije države i bez drukčijeg odnosa od onoga koji je srušio rodnu kuću u Ogulinu, španjolskoj ambasadi. Predragocjena biblioteka, koje se fotografija nalazi u spomenu-

tom spomen-prostoru u Ogulinu, i koju Ivana Brlić Mažuranić spominje u svojoj autobiografiji, završila je bačena na cesti. Odvezao ju je svijetli karavan neutvrđene registracije. Kad je autorica ovoga izlaganja, zajedno s kolegom Eugenom Frankovićem, obaviještena o zbivanju i kad je dohrlila na mjesto događaja, našla je još gomilu kutija i papira. Praznih kutija punih praznih papira. Iz jedne je još izvukla posljednju, slučajno zaoštalu knjigu. To je *Nekoliko reči o pravopisu od Vekoslava Babukića*, 1846., s vlastoručnom Babukićevom posvetom Antunu Mažuraniću. Ona je sada istrgnuta iz svoga konteksta, muzeificirana u privatnoj kući, kao dokazni materijal izmaklog zločina. Njezina je tvarnost nadnaravno gusta jer svjedoči o suviše velikom nestanku. Zabilježena je povijest iščezavanja jedne srednjovjekovne francuske katedrale, one u Cambraiu. Građena je u 13. stoljeću. U 17. u vojne su svrhe izrađene makete francuskih strateški važnih gradova, među ostalim i Cambraia, skupa s katedralom. Za okupacije Pariza 1815. Nijemci su dio tih maketa opljačkali i odnijeli u Berlin. U 19. stoljeću katedrala u Cambraiu je srušena. Berlinska zgrada s francuskim maketama — i maketom Cambraia među njima — uništena je u savezničkom bombardiranju 1944. Katedrala Cambraia ostala je poznata po jedinoj preostaloj fotografiji te makete. Biblioteka roda Mažuranića, koja je formirala Ivanu Brlić Mažuranić, postoji danas po fotografiji iz ogulinskog frankopanskog grada i po ovoj na cesti nađenoj knjižici.

Slavonski Brod, kako je iz pogrešnog lokal-patriotizma, koji ne ulaže u jedinstvenost i samoidentifikaciju nego uglavnom u nadmetanje, nazvan Brod na Savi. Prije Domovinskog rata kuća Brlićevih na brodskom Korzu bila je savršeno sačuvana i govorila je o visokom intelektualnom statusu jedne znamenite hrvatske provincijske obitelji — u vrijeme kad provincije zapravo nije bilo. Bila je to dragocjena kuća, u svemu potpuna i skladna. Nju upravo sustiže sudbina ogulinskog i zagrebačkog

zdanja, jer ne samo što je rat opustošio prostor i inventar, nego specifična nesvijest zamjetno raste. Država ponovno ne poseže za kapitalnim prostorom svoje kulture i prepušta ga meandrima privatnih i lokalnih aranžmana. U isto vrijeme likovi Ivane Brlić Mažuranić, već prevedeni u životinjstvo crtanoga filma, bit će vjerojatno u vidu kipova porazmješteni u prostor realnoga grada, Slavonskoga Disneylanda.

Slavonski Brod po drugi put. Posljednji preostali autentični prostor života Ivane Brlić Mažuranić, ljetnikovac Brlićevac u Brdu, u brodskom vinogorju. Taj romantični ljetnikovac druge polovice 19. stoljeća, koji još živi u kontinuitetu i u kojemu boravi unuk Ivane Brlić Mažuranić, dr. Vuk Milčić, sa suprugom i potomcima, sadrži, unatoč velikoj trošnosti i nemogućnosti odgovarajućeg održavanja, autentične predmete, namještaj u izvornom rasporedu, namještaj na kojemu je, s mnogim slavnim gostima, sjedila Ivana Brlić Mažuranić; ili onaj, sasvim krhak i potrošen, na terasi, s kojega je daljinu gledala još Ivanina svekrva, slikarica Fani Daubachy Brlić. Sve je to živo, na dohvat ruke, ali na izmaku, na granici fizičkog opstanka. I bez potpore koju bi dala snažna nacionalna volja da se taj živi muzej književnosti, i više od toga, osigura za trajnu javnu namjenu, kao kapitalna nacionalna baština.

Muzej književnosti može sadržavati tvarna svjedočanstva o piscima, prenositi otiske njihove fizičke egzistencije. Može ozvučiti pisana djela, virtualno predočiti svjetove autora i njihovih likova. Može izazivati komparacije, poticati tematske maštarije, otvarati kreativne igre ukriženih sudbina. Može utjecati na slobodne i nove odnose fikcije i fakta. Ali bilo bi dobro da muzej književnosti ne bude na kraju puta uzmicanja iz stvarnog svijeta, odustajanja od stvarnih mjesta. Nego da, naprotiv, bude na početku puta osvajanja stvarnih mjesta za baštinu mašte.

Ogulin. Ivana Brlić Mažuranić rodila se u krajoliku koji se dade očitati u njezinim djelima, u prijestolnici čudesa. Usred grada Đulin ponor nešto je apsolutno fantastično, a svakako i mjesto koje je stvoreno udarcem Regočeve noge i na kojemu počinje Regočevo i Kosjenkino podzemno putovanje kroz Legen-grad. Klek je dakako Kitež-planina, zajedno s jezerom Sabljacima, a Jaglenac i Rutvica suputnici su svakom hodočasniku. Oko Vitunjčice lijeće Utva zlatokrila, stoluje Sitivrat, a Sreća nadzire Zorka Bistrozorkog i Mavricu. Moguće su bezbrojne analogije i s njima vezani itinerari. Pokraj ljetnikovca Brličevac još su drva iz Šume Striborove, i golema srebrna jela koja je vidjela Ivanu Brlić Mažuranić. Dobri su muzeji, nisu suvišni ni kao skromne zidne novine a pogotovu ne kao tehnološka raskoš virtualnih ponuda. Ali ako muzej književnosti ne uspostavlja stalan dijaloški odnos stvarnog i izmišljenog, upućujući neprekidno jedno na drugo i korigirajući jedno drugim — ako ne ljulja vlast stvarnosti pomoću mašte a mašti ne otvara put kroz stvarnost, onda je on samo prividno živo mjesto koje se stavlja u službu kompenzacije gubitka svijeta. Funkcija muzeja književnosti, odnosno spomen-mjesta književnosti, morala bi biti i prilog posvećenju stvarnih mjesta gdje su se dotakle književnost i zemlja. Jer se zadaća muzeja povećala. Nekada je svijet, u svojim sažecima, ulazio u muzej da bude predstavljen i zapamćen. Danas je muzeju izaći iz vlastite unutrašnjosti da bi spasavao svijet.

Vijenac br. 337, 1. veljače 2007.